

PROGNOZA I PROBLEMY KLUCZOWE DO PLANU PERSPEKTYWICZNEGO 1966—1985 W ZAKRESIE NAUK WETERYNARYJNYCH

W naukach weterynaryjnych wyraźnie zaznaczają się dwa kierunki, a mianowicie:

A. Kierunek stawiający sobie za zadanie ochronę zdrowia zwierząt gospodarskich jako źródła pożywienia i surowców;

B. Kierunek stawiający sobie za zadanie ochronę zdrowia człowieka przez nadzór nad produktami spożywczymi pochodzenia zwierzęcego.

Problemy kluczowe wynikające z zadań ochrony zdrowia zwierząt gospodarskich

Rozwój i unowocześnienie rolnictwa zmieniło w znacznym stopniu warunki chowu i eksploatacji zwierząt. Szybko postępująca chemizacja rolnictwa oraz szersze stosowanie nawozów sztucznych, środków chwastobójczych i chemicznych środków ochrony roślin — z jednej strony, a dążenie do osiągnięcia coraz większej wydajności zwierząt — z drugiej strony — stwarzają warunki, w których równowaga procesów fizjologicznych organizmów zwierząt może ulegać zakłóceniu. Przewiduje się, że w związku z tym na czoło zagadnień wysuną się:

1. problemy zaburzeń przemiany materii.
2. schorzenia układu pokarmowego.
3. przewlekłe zatrucia i schorzenia zwyrodniające.

Duże znaczenie dla intensyfikacji produkcji zwierzęcej mają badania nad fizjologią i patologią rozrodu. Należy podkreślić, że w ostatnich latach rozwijał się bardzo pomyślnie kierunek badań nad neurohormonalną kontrolą procesów rozrodu. Przewiduje się, że prace te będą kontynuowane w następnych latach.

Polska zajmuje wysokie miejsce na liście krajów produkujących mleko. Zaznacza się tendencja do jeszcze znacniejszego podwyższenia produkcji tego wysokowartościowego pokarmu. Forsowanie gruczołu mlekowego u bydła do maksymalnej wydajności, mechanizacja udoju — stwarzają warunki do rozwoju szeregu schorzeń, które będą musiały być przedmiotem badań odpowiednich specjalistów.

Uwzględniając potrzeby gospodarki narodowej, osiągnięcia naukowe i realne możliwości wykonawcze i rozwojowe placówek badawczych,

na okres dwudziestolecia w zakresie fizjologii i patologii rozrodu, schorzeń wymienia i sztucznego unasienniania zwierząt jako kluczową problematykę badawczą wysuwa się następujące zagadnienia:

4. Niepłodność bydła na tle zaburzeń regulacji neurohormonalnej z uwzględnieniem roli czynników środowiska.

5. Zjawisko zapalenia w gruczole mlecznym.

6. Podatność gruczołu mlecznego na choroby.

7. Dziedziczność chorób i dyspozycji chorobowych, obniżających płodność zwierząt użytkowych (sytuacja genetyczna populacji bydła i świń w tym względzie).

8. Doskonalenie metod sztucznego unasienniania, biologia gamet.

Poza tym niezbędne jest podjęcie badań doraźnych na odcinku reprodukcji zwierząt domowych oraz schorzeń gruczołu mlecznego. W tym zakresie potrzebne są zarówno badania inwentaryzacyjne, prowadzone według naukowo opracowanych schematów, jak również badania nad organizacją i skutecznością działania profilaktycznego i terapeutycznego. Niezbędne są również badania inwentaryzacyjne nad efektywnością inseminacji w aspekcie hodowlanym i zdrowotnym.

Pożądaną są również badania nad unasiennianiem koni i świń. Wprawdzie w praktyce unasiennianie tych gatunków zwierząt jest limitowane względami ekonomicznymi, niemniej jednak w przyszłości — zwłaszcza jeśli idzie o konie — mogą zaistnieć poważne trudności w organizacji ich krycia naturalnego i niezbędne będzie wprowadzenie ich inseminacji. Polska jest eksporterem koni i stan ten utrzyma się prawdopodobnie długo z uwagi na strukturę rolnictwa i opłacalność w tych warunkach eksportu. Nie ma zaś podstaw do oczekiwania, aby badania nad ulepszeniem metod konserwacji nasienia ogierów podjęte zostały w krajach importujących konie.

Sytuacja epizootyczna w kraju może być uważana za zadowalającą. Wieloletni wysiłek zwrócony na zwalczanie chorób zakaźnych i inwazyjnych doprowadził do zlikwidowania szeregu groźnych epizootcji i schorzeń pasożytniczych. Jednakże wobec stałego rozwoju środków komunikacji i wymiany między odległymi środowiskami, istnieje możliwość zawleczenia chorób zaraźliwych zwierząt. Stwarza to konieczność kontynuowania badań w zakresie:

9. immunologii i immunoprafilaktyki.

*Problemy kluczowe wynikające z zadań nadzoru
nad produktami spożywczymi pochodzenia zwierzęcego*

Od roku 1959 służbie weterynaryjnej powierzono nadzór sanitarno-weterynaryjny nad produkcją, składowaniem i transportem artykułów

spożywczych pochodzenia zwierzęcego, a więc nadzór nad produkcją przemysłu mięsnego, jajczarsko-drobiarskiego, chłodniczego i utylizacyjnego.

W bliskim czasie działalność weterynaryjnej inspekcji sanitarnej ulegnie dalszemu rozszerzeniu, a to w związku z wejściem w życie nowej ustawy o ochronie zdrowia w dziedzinie żywności, opracowanej przez resort zdrowia i opieki społecznej przy współudziale resortu rolnictwa. Ustawa ta przyjmuje, że służba weterynaryjna przejmie pełny nadzór nad artykułami spożywczymi pochodzenia zwierzęcego. W praktyce oznacza to, że służba wet. obejmie dodatkowo nadzór nad

- a) wszystkimi zakładami przetwórstwa mięsnego;
- b) pełnym przetwórstwem rybnym na lądzie i morzu;
- c) produkcją mleka w miejscu produkcji w zakresie higieny pomieszczeń i udoju.

Plany przemysłu spożywczego przewidują dalszy poważny wzrost produkcji mięsa i innych artykułów spożywczych pochodzenia zwierzęcego. Na przykład zadania planowe postawione przemysłowi spożywczemu na lata 1968—1970 przewidują wzrost produkcji mięsa i przetworów mięsnych o 10%, tj. do ok. 1 175 000 ton mięsa i 375 000 ton przetworów mięsnych; wzrost produkcji przemysłu jajczarsko-drobiarskiego o ponad 100%, tzn. 75 000 ton drobiu, oraz wzrost produkcji rybnej o ok. 20% do ok. 33 000 ton. Wzrost produkcji pociągnie za sobą dalszą rozbudowę bazy produkcyjnej.

Zadania ciążące nad Weterynaryjną Inspekcją Sanitarną są trudne i ich realizacja będzie wymagała wydatnej pomocy ze strony nauki. Przewiduje się znaczny rozwój badań w następujących zasadniczych kierunkach:

1. Badania nad problemami mikrobiologii spożywczej.
2. Badania nad problemami chemii i toksykologii spożywczej.
3. Badania w zakresie higieny przetwórstwa (mięso, przetwory mięsne, produkty drobiarskie, mleko i przetwory mleczne, oraz ryby).

Rozwój bazy naukowo-badawczej nauki

W Polsce dla zwalczania chorób zakaźnych istnieje dobrze zorganizowane zaplecze naukowe w postaci Instytutu Weterynarii w Puławach, katedr epizoocjologii i mikrobiologii oraz wojewódzkich zakładów higieny weterynaryjnej, których zadaniem jest, oprócz pracy usługowej, prowadzenie badań naukowych.

W porównaniu z takim zapleczem naukowym, baza naukowa dla różnych problemów chorób niezakaźnych przedstawia się bardzo niekorzystnie. Jeśli się jeszcze doda, że katedry kliniczne mają bardzo mały kontakt

z szeroką praktyką weterynaryjną — to zagadnienie stworzenia naukowego zaplecza dla rozwiązania spraw chorób niezakaźnych wzrasta do bardzo poważnego problemu, który będzie musiał być rozwiązany w nadchodzącym dwudziestoleciu.

Rozwiązanie takie wydaje się możliwe przez zorganizowanie współpracy naukowej klinik wydziałów weterynaryjnych wyższych szkół rolniczych z lecznicami stażowymi, które mają być zorganizowane przez Ministerstwo Rolnictwa.

W związku z zamierzonym rozwojem weterynaryjnych laboratoriów diagnostycznych należałoby umożliwić współpracę tych laboratoriów dla celów naukowych.

W nadchodzącym dwudziestoleciu przewiduje się powolny, ale systematyczny rozwój pierwszej zorganizowanej w ramach PAN placówki naukowej, która zajmie się rozwiązaniem problemów patologii doświadczalnej głównie w zakresie chorób niezakaźnych.

Odnosnie bazy naukowo-organizacyjnej nauk weterynaryjnych w zakresie fizjologii i patologii rozrodu, jesteśmy zdania, że obecnie istniejące jednostki badawcze, tj. Zakład Sztucznej Inseminacji i Zwalczania Bezpłodności Instytutu Weterynarii, 3 katedry Położnictwa i Patologii Rozrodu Wydziałów Weterynarii, Zakład Fizjopatologii Rozpłodu i Laktacji Instytutu Fizjologii i Żywienia Zwierząt PAN, oraz Zakład Higieny Zwierząt Instytutu Weterynarii — stanowią w zakresie nauki weterynaryjnej wystarczającą sieć placówek w okresie najbliższego 5-lecia.

Niezbędna jest jednak realizacja planów rozbudowy Zakładu Sztucznej Inseminacji i Zwalczania Niepłodności Instytutu Weterynarii w Bydgoszczy oraz zwiększenia kadr i polepszenie wyposażenia w aparaturę istniejących placówek.

Sprowadzić się to powinno do:

- 1) zwiększenia ilości aparatury badawczej;
- 2) przyjęcia w zakładach i katedrach pracowników z przygotowaniem do badań biochemicznych;
- 3) zapewnienia właściwego stosunku pracowników naukowych i technicznych.

Dla zapewnienia rozwoju i należytego poziomu pracy badawczej katedr położnictwa niezbędna jest w ich obrębie specjalizacja personelu naukowego. Odpowiednie warunki dla specjalizacji stworzyć może organizacyjny schemat katedr, ustalający w nich:

- a) trzy zakłady o charakterze klinicznym:
 1. Zakład Położnictwa i Ginekologii.
 2. Zakład Andrologii i Sztucznego Unasieniania.
 3. Zakład Schorzeń Układu Mlecznego.

b) jeden zakład o charakterze laboratoryjnym:

4. Zakład Fizjopatologii Rozrodu.

Zaplecze naukowe, jakim dysponuje obecnie Weterynaryjna Inspekcja Sanitarna, jest absolutnie niedostateczne w zestawieniu z szybkim rozwojem przemysłowej produkcji artykułów spożywczych pochodzenia zwierzęcego i wobec szybkiego narastania zadań służby nadzoru. Baza naukowa Weterynaryjnej Inspekcji Sanitarnej, reprezentowana obecnie przez niewielki Zakład Higieny Produktów Zwierzęcych Instytutu Weterynarii i 3 katedry WSR w obecnych ramach organizacyjnych i za pomocą kadry, którą te placówki dysponują, nie może zapewnić Weterynaryjnej Inspekcji Sanitarnej koniecznych podstaw naukowych.

Wobec powyższego, Komitet Nauk Weterynaryjnych PAN uważa za niezbędne znaczne rozszerzenie ram organizacyjnych, jak również wydatne zwiększenie kadry naukowej Zakładu Higieny Produktów Spożywczych Instytutu Weterynarii. W zakładzie tym funkcjonować powinny co najmniej 3 pracownice odpowiadające głównym kierunkom metodycznym omawianej dyscypliny, a więc:

1. Pracownia mikrobiologii spożywczej,
2. Pracownia chemii i toksykologii spożywczej,
3. Pracownia higieny przetwórstwa,

oraz, w miarę potrzeby, pracownice reprezentujące potrzebne kierunki problemowe (mięso i przetwory mięsne, produkty drobiarskie, mleko i przetwory mleczne oraz ryby).

Niekorzystnie przedstawia się również sytuacja katedr higieny produktów zwierzęcych i to pod względem kadry naukowej jak i wyposażenia w aparaturę naukową. Nowy plan studiów znacznie rozszerza zadania dydaktyczne i naukowe tych katedr. Program specjalistycznego kierunku sanitarnego obejmuje bowiem szereg nowych dyscyplin nie objętych programem nauczania (mikrobiologia i chemia żywności, technologia i higiena przetwórstwa, badania laboratoryjne środków spożywczych, zasady żywienia człowieka, prawo sanitarne, zarys epidemiologii oraz organizację i ekonomikę przemysłu spożywczego).

Celowa realizacja nowego programu nauczania wymaga jednak znacznego rozszerzenia dotychczasowych ram organizacyjnych wspomnianych katedr. Nauką higieny artykułów spożywczych pochodzenia zwierzęcego przestała być dyscypliną, a stała się samodzielnym ważnym kierunkiem weterynarii, równym kierunkom związanym z problematyką zwierzęcą. Powinno to znaleźć odbicie w strukturze organizacyjnej katedr, które powinny przekształcić się w katedry wielozakładowe.

Przewiduje się, że w okresie 20-lecia w ramach Katedry Higieny Produktów Zwierzęcych powstaną:

1. Zakład Higieny Produktów Zwierzęcych.
2. Zakład Mikrobiologii Żywności.
3. Zakład Chemii i Analityki Żywności.
4. Zakład Technologii i Higieny Przetwórstwa.

Niezależnie od tego, w ramach zakładów czy katedr musiałyby być powołane pracownie bardziej specjalistyczne, jak np. Pracownia Higieny Mleka, Pracownia Ochrony Radiologicznej Żywności itp., w zależności od kierunku prac i zainteresowań poszczególnych katedr na różnych wydziałach.

Powyższe prognozy obejmują tylko dyscypliny, które w związku ze zmieniającą się strukturą rolnictwa i gospodarki narodowej będą musiały przystosować się do wypełniania zadań naukowych w odpowiednich dziedzinach. Założenia harmonijnego rozwoju pozostałych dyscyplin są oczywiste.

Komitet Nauk Weterynaryjnych PAN